

HARTA ETNOGRAFICĂ — INSTRUMENT DE LUCRU ÎN ACTIVITATEA MUZEALĂ

Silvia ZDERCIUC

Este indeobște cunoscut faptul că harta este instrumentul obișnuit de lucru al geografilor, geologilor și meteorologilor etc. Harta începe să fie folosită, alături de fotografie, sau independent, ca mijloc de fixare a fenomenelor în timp sau în spațiu și în practica unor discipline social-umanistice cum sînt: lingvistica, antropologia, sociologia, istoria, etnografia. În scurtă vreme, pentru toate aceste discipline ca și pentru multe altele, harta s-a dovedit nu numai foarte utilă, ci și indispensabilă.

Nu este în intenția noastră de a face o expunere asupra modalităților de folosire a hărților în alte discipline științifice, deși o comparație cu funcția hărții în diferite domenii ar fi foarte interesantă. Ne propunem doar să facem o sumară prezentare a modalităților în care se utilizează harta în activitatea științifică de cercetare, evidență și organizarea colecțiilor la Muzeul de artă populară al R. S. România.

În practica curentă a muzeului nostru se folosesc trei tipuri de hărți: a) hărți de evidență științifică; b) hărți de cercetare; c) hărți de expoziții (auxiliar grafic).

a) În evidența științifică, harta se folosește în mod curent în mai multe variante. În primul rînd se întocmește o hartă generală de evidență, ce conține localitățile de proveniență a obiectelor. Ea poate fi una singură pentru toate colecțiile, sau câte una pentru fiecare colecție în parte. Asemenea hărți de evidență primară a colecțiilor — în fapt prima formă a acestui sistem de evidență științifică — au rezultat din adăugarea sau suprapunerea hărților anuale ce se întocmesc la fiecare sfîrșit de an, odată cu încheierea campaniilor de achiziții.

După întocmirea acestor hărți generale, pe care sînt indicate cătunele, satele, comunele, în limitele granițelor județene, le urmează o serie de hărți speciale, întocmite după caracterul specific al fiecărui gen de artă populară în parte. Excepție face secția de țări străine, unde se folosește o singură hartă a țărilor de unde ne parvin obiectele, localitățile fiind în mod obișnuit mai puțin cunoscute.

La colecția de ceramică, pe baza căreia exemplificăm utilitatea acestui instrument, ținînd seamă de faptul că olăria a fost lucrată de meșteri specializați și difuzată apoi prin intermediul tîrgurilor și al negustorilor în diferite localități din țară, s-a întocmit o hartă a centrelor de ceramică sau mai precis a localităților unde se produce sau s-a produs olăria intrată în colecțiile noastre. Această hartă se completează și ea în măsura în care cercetările și achizițiile se extind în timp sau teritorial.

De la aceste hărți, pe centre, am trecut la întocmirea hărților pe provincii, pe grupe de ceramică (ceramică smălțuită, nemsălțuită roșie sau neagră), sau a unor hărți pentru categoriile speciale de ceramică cum sînt: plăcile de sobă (cahlele) sau jucăriile. În ultima vreme se lucrează la hărțile pe județe și pe zone etnografice.

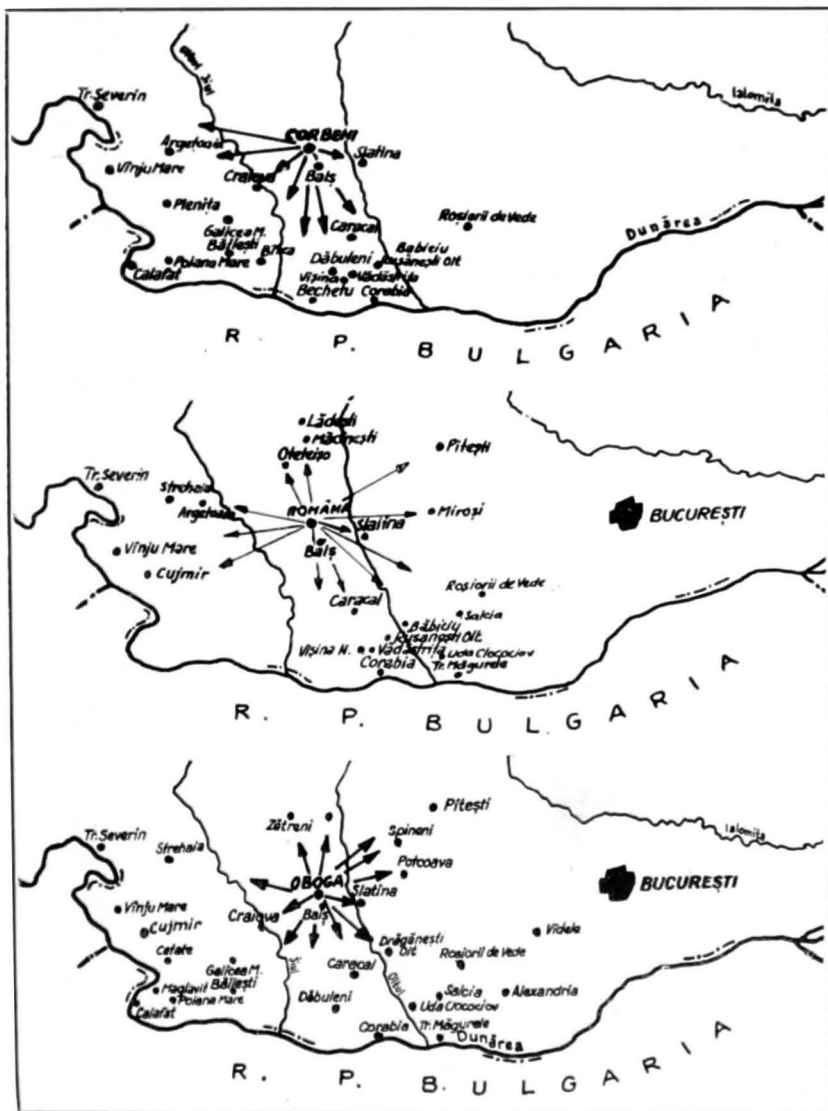
Se înțelege că în stadiul actual, aceste hărți, care sînt simple instrumente de lucru au dimensiuni obișnuite și nu prezintă elemente grafice deosebite. În forma lor definitivă, ele se vor încadra graficilor depozitelor, formînd un element prețios de evidență alături de etichete, fișe de raft, corelații (fișe — sinteză pe centru).

Folosind denumirile actuale ale localităților, harta redă, în cadrul granițelor de județe, și unele elemente hidrografice, deoarece pe baza cercetărilor noastre am constatat că centrele de ceramică se grupează predominant pe văile rîurilor.

b) Hărțile de cercetare. Această grupă de hărți reprezintă un instrument prețios pentru studiile speciale de artă populară.

Hărțile de cercetare le considerăm necesare întrucît ele înregistrează datele ce se transpun apoi pe hărțile de evidență științifică, precum și pe hărțile de expoziții. Alături de utilizarea ei în cadrul evidenței științifice și a graficilor de expoziție, harta de cercetare intră în alcătuirea catalogului științific al colecțiilor, completează comunicările științifice și studiile de specialitate. Acest tip de hartă, într-o formă mai completă, este folosit și la întocmirea atlaselor etnografice.

Pentru întocmirea hărților de cercetare în domeniul ceramicii populare, ne-am servit în egală măsură de documentarea bibliografică, precum și de cercetarea de teren. Am reușit astfel să întocmim o hartă a centrelor de ceramică existente, a celor dispărute, hărți zonale de centre de ceramică. În cadrul cercetărilor efectuate în Oltenia, am întocmit o hartă a centrelor de ceramică de pe Valea Oltului (zonă etnografică cuprinsă în jud. Olt și jud. Vîlcea), o hartă a centrelor de ceramică din jud. Vîlcea, apoi o serie de hărți speciale, ca de pildă: Drumurile olarilor din Oltenia la tîrgurile și bîlcirile tradițio-

Drumurile oarilor din centrele Corbani, Româna și Oboaga

nate. Tematica hărților de cercetare este foarte largă, cu ajutorul lor putându-se aborda numeroase teme. Astfel am transpus pe hartă tipurile de urcioare în ceramica populară românească, sau răspîndirea ornamentului în val, motiv ornamental de veche tradiție pe care l-am întîlnit în numeroase centre de ceramică din țară.

Întocmirea hărților de cercetare fiind axată pe probleme variate, avînd multiple utilizări, pune și unele probleme speciale de grafică, inclusiv utilizarea unor simboluri similare cu cele folosite în cartografia lingvistică și cea geografică. Dimensiunile lor sînt în general reduse.

Harta de cercetare definitivă și completă se obține pe baza unui număr de hărți parțiale. Prin suprapunerea acestora, elementele similare se identifică, ieșind în evidență cele diferențiale.

c) Hărțile de expoziții. Aceste hărți constituie un tip aparte, servind strict necesităților de completare a graficii de expoziție.

O primă cerință a unei hărți expoziționale este aceea ca ea să fie strîns legată de conținutul expoziției. Pe de altă parte, o condiție obligatorie a acestui tip de hărți este aceea de a se integra graficii generale a expozițiilor. Asemenea graficii, ea trebuie să fie un element complementar, care pune în valoare exponatele fără să le estompeze.

Se pune întrebarea, justificată de altfel, care este funcția unei hărți în expoziție, odată ce există exponatele care vorbesc de la sine preum și alte elemente de grafică cu caracter explicativ: texte, etichete, grafice etc. Urmărind publicul vizitator se constată adesea că el încearcă localizarea obiectelor expuse, și, dacă harta lipsește, are sentimentul unei întrebări rămasă fără răspuns. Iată de ce socotim ca foarte prețioase indicațiile pe care le oferă, intuitiv, harta.

Așa cum am menționat mai sus, conținutul hărții trebuie să corespundă conținutului expoziției: o expoziție de port popular va avea o hartă a zonelor de port, una de ceramică, pe cea a centrelor de ceramică etc.

Se înțelege că în ceea ce privește proporțiile, hărțile expoziționale se întocmesc după dimensiunile graficii de expoziție și după conținutul ei. O expoziție permanentă a unui viitor muzeu al ceramicii românești va cuprinde mai multe hărți. Alături de harta centrelor de ceramică din țară cuprinzînd numai denumirea localităților sau reprezentînd și tipul principal de vase ce se produce în localitatea respectivă, sînt necesare hărți care să ilustreze: grupe speciale de ceramică, o hartă a drumurilor olarilor la tirgurile de desfacere etc.

Este evident faptul că în cazul unei expoziții speciale (prezentarea unui singur gen), elementele grafice pe care trebuie să le conțină o hartă sînt mai ușor de armonizat sub raport cromatic și ornamental, cu grafica de ansamblu a expoziției.

O expoziție de artă populară reușită este o îmbinare a cunoștințelor și talentului muzeografului cu îndemnarea graficianului.

Cu totul alte probleme ridică harta unei expoziții generale de artă populară. Este mai dificil de realizat, chiar dacă se referă la un teritoriu mai restrîns al unei singure zone etnografice. Selecționarea elementelor specifice și realizate din punct de vedere artistic din multitudinea de aspecte pe care le prezintă expoziția nu este ușoară. Harta trebuie armonizată în primul rînd cu cromatică expoziției, atît cromatică graficii cit și cea a exponatelor. Ea nu trebuie să fie nici prea încărcată, dar nici prea seacă de conținut. Dintre numeroasele hărți de expoziții pe care muzeul nostru le-a folosit, considerăm sugestivă și bine realizată harta expoziției de artă populară maramureșană. Bogăția și valoarea artistică a exponatelor selecționate cu deosebită grijă și mult discernămint de muzeograful organizator al expoziției au fost transpuse de grafician pe o hartă a Maramureșului, îmbogățind mesaajul expoziției cu noi date informative. Realizată în tehnica picturii pe sticlă — fapt ce dovedește că în tehnica hărților expoziționale se pot folosi și tehnicile populare — redă într-un limbaj artistic adecvat specificului artei populare maramureșene, bogăția fenomenului de artă populară cu specific local, ca parte componentă a artei populare românești.

Datorită sporului de informație pe care-l aduc hărțile, posibilităților de precizare a cunoștințelor, sînt îndreptățiți să susținem necesitatea utilizării lor în expozițiile muzeale, atît în cele permanente, cit și în cele temporare.

În concluzie, funcțiile hărților în activitatea muzeală în general, nu numai în cadrul muzeelor de etnografie, ar putea fi formulate în modul următor:

- 1) Instrument tehnic în organizarea științifică a colecțiilor, harta înfățișează situația colecțiilor și servește totodată la întocmirea planului de achiziții, permițîndu-ne și reprezentarea creșterii anuale a acestora.
- 2) Harta de cercetare, în afara faptului că este necesară studiului și cercetării propriu-zise, ne oferă elementele concrete pentru evidența științifică și pentru hărțile de expoziție, identifică unele centre, elucidează o serie de neclarități.
- 3) Harta expozițională constituie unul din elementele limbajului muzeal, ce socotim că poate ridica calitatea unei expoziții.

Folosirea celor trei grupe de hărți în muzeografia etnografică, succint prezentate mai sus, pune încă o serie de probleme tehnice și științifice, a căror rezolvare va solicita și în viitor eforturile conjugate ale muzeografului cu cele ale graficianului.